

Únor 1948 – realita a mýtus

Puč?

- pro komunisty Vítězný únor aneb „*vítězství pracujícího lidu*“ – kdy došlo k poražení „reakčního puče“, pokus zvrátit náš „lidově-demokratický“ vývoj a obnovit vládu „kapitalistů“
- pro poražené označení „komunistický puč“
- dodnes trvá spor o pojem „puč“ - dle výkladového slovníku: puč = násilné uchopení moci bez podpory širokých mas
- faktografická dokumentace nevylučuje, že šlo o zfanatizovaný dav X ale vládní únorovou krizi 1948 nelze charakterizovat jako puč

! demonstrace údajných pučistů se konaly na podporu premiéra legální vlády ustanovené po volbách 1948

- formálně se navenek v únoru řešila vládní krize v souladu s ústavou
- i přes instrukce z Moskvy z počátku roku 1948, že se mají komunisté zmocnit moci i za cenu krveprolití

Valerian Zorin – náměstek sovět. ministra zahr. věcí, v Praze od 19. února, nabízí Gottwaldovi vojenskou pomoc

Předpoklady pro ústavní krizi

- komunisté – masová politická strana (v čele Klement Gottwald, přes milión členů), vybudování pevné organizační struktury + ovládání významných pozic: ministerstvo vnitra, zemědělství, informací zpravodajské složky policie a armády
- největší konkurent KSČ národně socialistická strana (v čele s dr. Petrem Zenklem, 520 tis. členů)

Klement Gottwald

Petr Zenkl

Předpoklady pro ústavní krizi

od podzimu 1947 zápas o udržení demokracie:

- komunisté X demokratické politické strany (národní socialisté)
- inscenované aféry + pokusy o atentáty (mostecká aféra, krčmaňský případ)
- největší provokace – odhalení údajného „spiknutí“ ve slovenské Demokratické straně
- spor o pozemkovou reformu
- spor o milionářskou dávku – komunisté razí heslo „*At' platí bohatí*“
- spory o Marshallův plán

Propuknutí krize

1947/1948 nahromadění rozporů v Národní frontě,
ve vládě, v parlamentu...

- konkrétní podnět k propuknutí vládní krize =
situace ve Sboru národní bezpečnosti:

zasedání vlády 13. února: přijetí usnesení
o Bezpečnosti proti vůli komunistů - ministr
vnitra komunista Nosek má zrušit rozkaz
zemského velitele SNB, který odvolal 8
nekomunistických velitelů pražské SNB

X komunisté usnesení neplní -> ostatní strany
se odmítají účastnit vládních zasedání

20. únor (pátek)

- 12 ministrů tří nekomunistických (národní socialisté, lidovci a DS) vládních stran podává demisi (z celkového počtu 26 ministrů)
- X demisi nepodají ministři za sociální demokracii, J. Masaryk ani L. Svoboda
- > spoléhají na prezidenta E. Beneše, že demisi nepřijme a nastanou 2 možnosti:
 - předčasné volby nebo KSČ ustoupí
- X KSČ přechází do protiútoků: Gottwald jedná s prezidentem a navrhuje mu přijetí demise a následné doplnění vlády podle komunistického návrhu
- + KSČ na svou podporu plánuje svolat velkou demonstraci na Staroměstském náměstí

21. únor (sobota)

komunistická demonstrace na Staroměstském náměstí

komunisté vyzývají k
vyřešení krize a k
doplnění vlády
Gottwaldovými kandidáty
+ Gottwald vyzval k
utváření akčních výborů
! prezident republiky
vystaven nátlaku
představitelů KSČ-
požadují písemné splnění
Gottwaldových návrhů
komunisté začínají vytvářet
vlastní ozbrojené složky –
Lidové milice

Staroměstské náměstí 21. února

Akční výbory

Úryvek z projevu K. Gottwalda 21.února:

„tuto krizi řešit ústavně, demokraticky a parlamentárně, na základě široké Národní fronty ... Volám vás všechny dobré Čechy a Slováky k bělosti a pohotovosti... Tvořte v obcích, okresech a krajích akční výbory národní fronty z demokratických a pokrokových představitelů všech stran a všennárodních organizací. Zmařte v zárodku jakékoliv provokace reakčních agentů...”

-> zdánlivě vznikají akční výbory na obranu
„pokrokového zřízení před úklady reakce“

! už od pondělí 23. února začínají akční výbory
plnit hlavní úkol = přebírat pravomoc řádně
zvolených orgánů státní správy a lidosprávy +
vyklučují z Národních výborů odpůrce komunistické
politiky

akční výbory vznikají prakticky všude:
na ministerstvech, vysokých školách, v redakcích,
v Sokole...i v kanceláři prezidenta republiky

absolutní jejich pravomoc posvětilo ustanovení
Ústředního akčního výboru Národní fronty
v Obecním domě 23. února

Projev Ludvíka Svobody na ustavující schůzi ÚVA Národní fronty

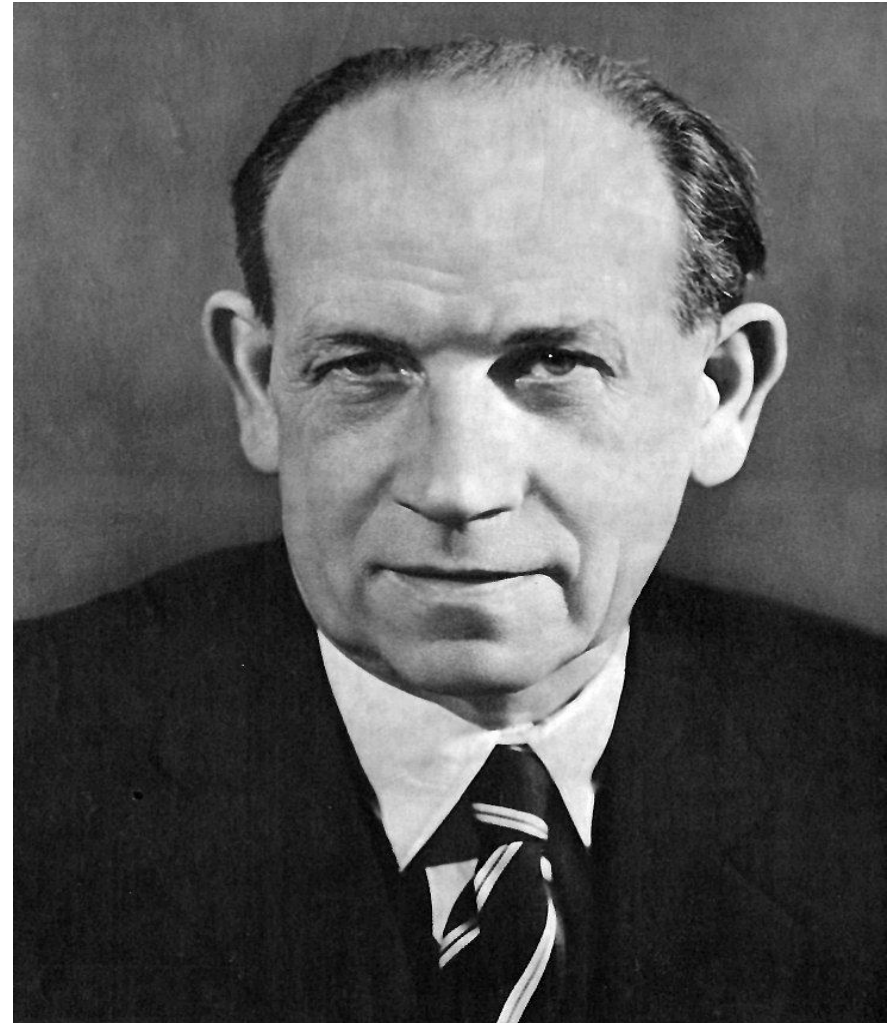

(Ze schůze ÚAV Národní fronty 23. II. 1948.)

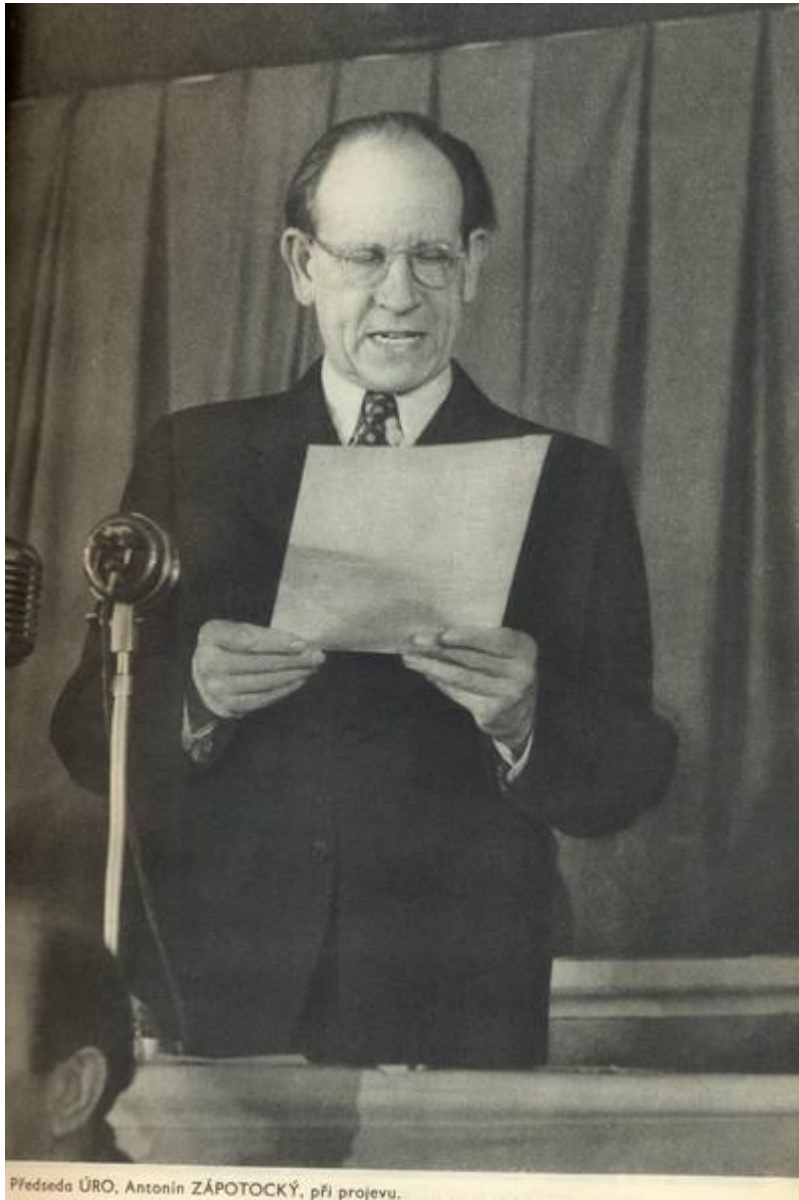
22. únor (neděle)

- sjezd závodních rad - iniciativu přebírají komunisté ->
- podpora Gottwalda + požadavek dalšího znárodňování a schválení vyhlášení jednohodinové generální stávky na 24. února

Antonín Zápotocký předseda
Ústřední rady odborů

Předseda ÚRO Antonín Zápotocký a K. Gottwald na sjezdu závodních rad

23. únor (pondělí)

- státní bezpečnost zatýká příslušníky stran, jejichž ministři podali demisi
- akční výbory vyzývají nekomunistické ministry odchodu z ministerstev X sociální demokrate se odmítají vyjádřit ke své účasti ve vládě, ale podporují znárodňování
- probíhají domovní prohlídky
- prezident snaha přimět Gottwalda k udržení staré Národní fronty X ten odmítá
- > Beneš trvá na svém stanovisku + informuje ministry národně socialistické strany, že komunistickému nátlaku neustoupí
- prezidenta podpořil průvod více než deseti tisíc pražských vysokoškoláků a jejich příznivců na Pražský hrad

24. únor (středa)

- ve 12 hodin - generální stávka – účast 2,5 milionů pracujících
- zatčení další funkcionáři národně socialistické strany, která odmítla vytvoření akčního výboru, a přestaly vycházet stranické noviny „Svobodné slovo“
- v lidové straně vytvořen akční výbor + převzetí kontroly nad deníkem „Lidová demokracie“
- Lidové milice obsazení budovy sekretariátu sociální demokracie a Lidový dům → strana se rozhodla pro účast v budoucí Gottwaldově vládě

Lidové milice

Na Václavském náměstí.
Z přelínutové stávký zomštranců pražské dopravy.

Stávka zaměstnanců pražské dopravy

25. února (středa)

- E. Beneš nakonec podlehl systematickému tlaku komunistů a navečer demisi přijal -> jmenoval novou vládu na návrh komunistů (ve vládě zůstává J. Masaryk i L. Svoboda) – E. Beneš obava z vypuknutí občanské války
- studenti na protest se vydávají na druhý pochod na Hrad X tentokrát použití síly ze strany SNB = jediné veřejné vystoupení proti nastolování totalitní moci

E. Beneš podepisuje jmenovací dekrety
novým členům vlády

Projev Klementa Gottwalda na Václavském náměstí 25. února

„Právě se vracím z Hradu od prezidenta republiky. Dnes ráno jsem panu prezidentu republiky podal návrh na přijetí demise ministrů, kteří odstoupili 20. února tohoto roku. A

současně jsem panu prezidentu navrhl seznam osob, kterými má být vláda doplněna a rekonstruována.

Mohu vám sdělit, že pan prezident všechny mé návrhy, přesně tak jak byly podány, přijal.“

Zaplněné Václavské náměstí oslavující „vítězství pracujícího lidu“

Ústavní varianta

Formálně se únorová vládní krize překonala bez porušení tehdy platné ústavy z roku 1920.

- Prezident v souladu s §70 přijal demisi abdikujících ministrů.
- Přihlížel k tomu, že když většina setrvala ve svém úřadu, nemusí premiér podat demisi za celou vládu.
- Prezident ze své pravomoci podepsal jejich jmenovací dekrety. Nová vláda tak byla řádně jmenována a složila slib do rukou prezidenta (§73).

Ale stále ještě zbýval jeden ústavní krok pro zpochybnění legitimacy vlády jmenované 25. února 1948. Podle paragrafu § 75 byla vláda „*odpovědna poslanecké sněmovně*“, která ji může vyslovit nedůvěru...“ a podle § 78 „*Vyslovila-li poslanecká sněmovna vládě nedůvěru anebo zamítla-li návrh na vyslovení důvěry, musí vláda podat demisi.*“

X poslední možnosti poslanci nevyužili!

Hlasování o důvěře vlády 11. března 1948

v poslanecké sněmovně nekomunistických poslanců nadpoloviční většina (z 300 členů 114 komunistů)

na počátku hlasování přítomno 241 poslanců -> výsledek: ani jeden hlas proti... někteří se pro nemoc omluvili, jiní se vzdali mandátu (Milada Horáková) a další si vzali „radši“ dovolenou

=> údajná pučistická Gottwaldova vláda nastolená 25. února z hlediska ústavy vládou legitimní

Literatura a zdroje

Kuklíkovi Jan a Jan: Dějepis 4, Nejnovější dějiny

Měchýř Jan: K obrazu února 1948, XIV. Letní škola historie

Kaplan Karel: Československo 1945-1948

<http://www.radio.cz/cz/clanek/101239>

<http://cs.wikipedia.org/>

http://cssr.komsomol.cz/foto_unor/galerie_unor.html